

Kulturne veze i uticaji

Japan u Srbiji

Povodom 130. godišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Japana

Kultura prijateljstva

"U Srbiji često srećem ljude koji gledaju Kurosavine filmove i čitaju knjige Harukija Murakamija. To je normalno, jer su ovi umetnici ipak poznati širom sveta. Ali, pre neki dan sam upoznao Srbina koji je pročitao više od mene knjiga Kobo Abea i Rjunosuke Akutagave. Lepo je znati da ima Srba koji vole japansku kulturu"

“VREME”: Vaša ekselencijo, ove godine navršava se 130 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Japana. Kako biste ocenili odnose naše dve zemlje danas?

TOŠIO CUNOZAKI: Ove godine slavimo 130 godina od razmene zvaničnih pisama između japanskog cara Meidžija i srpskog kralja Milana, što je bio prvi zvanični kontakt naše dve zemlje. Zadovoljstvo mi je da mogu da kažem da je bilateralna saradnja između Srbije i Japana danas veoma dobra. Prošle godine u martu tadašnji srpski predsednik Boris Tadić bio je u zvaničnoj poseti Japanu. Potom je, u novembru, Slavica Đukić Dejanović, predsednica Narodne skupštine Srbije, na poziv kolege, predsedavajućeg japanskog parlamenta, posetila Japan. S druge strane, gospodin Jamane, ministar inostranih poslova Japana, posetio je Beograd prošlog septembra. Što se tiče ekonomske saradnje, dosadašnja japanska pomoć Srbiji dostigla je vrednost od 260 miliona evra. Što se tiče japanskih direktnih investicija u Srbiji, tu postoje tri najveće. Na prvom mestu je ulaganje JTI-a (“Japan Tobacco International”) u fabriku u Senti, u Vojvodini, koja je počela sa radom 2006. godine. Potom je “Asahi Beer Co.” zajedno sa korporacijom “Micui” partnerski investirao u “Altek”, fabriku za proizvodnju dodataka u ishrani na bazi kvasca u Senti. A tu je i “Panasonic”, koji je u Svilajncu otvorio fabriku 2010. godine. Iskreno se nadam da će biti još japanskih investicija u Srbiji, jer postoji veliki potencijal za dalju ekonomsku saradnju.

Japanska kultura je globalno veoma prisutna i prepoznata kao jedna od najvećih svet-skih kultura. Možete li reći nešto o strategiji japanske države da svoju kulturu predstavi u svetu? Kakav je, po vašem mišljenju, značaj predstavljanja i prisustva nacionalne kulture na svetskoj sceni?

Uvodni deo japanskog ustava kaže da japanski narod odlučno treba da čuva svoju bezbednost i postojanje, verujući u pravdu i u miroljubive narode širom sveta. Stoga se mi trudimo da uspostavimo i negujemo dobre odnose sa svim narodima, a kulturna razmena jeste najvažnija u cilju produblivanja prijateljskih odnosa među nacijama. Zbog toga, japanska vlada mnogo ulaže u kulturnu saradnju sa drugim državama. Značaj ove saradnje ilustrovao bih jednim globalnim primerom. Svaka nacija ima svoju kulturu, ali ako pogledate svetsku istoriju umetnosti, naići ćete na mnogo slučajeva u kojima se nova kultura razvija pod snažnim uticajem starijih umetnika iz drugih tradicija. Na primer, veliki zapadni slikari, Van Gog, Dega i Mone, stvarali su pod jakim uticajem stare japanske grafike Ukijo-e stila, i kada su prvi put videli ove jedinstvene impresionističke crteže, bili su zadivljeni.

Srpski izdavači objavljuju prevode japanske književnosti, a japanska kinematografija uživa kulturni status u krugu ovdašnjih ljubitelja filma. Koliko je, po vašem uvidu, japanska kultura prisutna na srpskoj kulturnoj sceni? Na osnovu vašeg iskustva, koliko građani Srbije uopšte znaju o kulturi, tradiciji i istoriji Japana?

Da. U Srbiji često srećem ljude koji gledaju Kurosavine filmove i čitaju knjige Harukija Murakamija. To je normalno, jer su ovi umetnici ipak poznati širom sveta. Ali, pre neki dan sam upoznao Srbina koji je pročitao više od mene knjiga Kobo Abea i Rjunosuke Akutagave. Lepo je znati da ima Srba koji vole japansku kulturu.

Koliko su srpska kultura i srpski umetnici prisutni i poznati u Japanu? Kakva je, po vašem mišljenju, kulturna razmena između Japana i Srbije, i kako bi ona mogla da se unapredi?

Nobelovac Ivo Andrić je poznat u Japanu. Ali, ne mislim da Japanci dovoljno poznaju srpske umetnike. S obzirom da sam četiri godine proveo u Srbiji, upoznat sam sa Savom Šumanovićem, slikarom, Milošem Crnjanskim, piscem koji je voleo japansku haiku poeziju, Emirom Kusturicom, režiserom, Aleksandrom Vujićem i Rajkom Maksimovićem, kompozitorima. Srbija ima mnogo talentovanih umetnika. Pošto su Srbija i Japan geografski udaljene zemlje, putovanje od jedne do druge je dugo i skupo. Bez podrške vlade je teško premostiti ove poteškoće. Zahvaljujući materijalnoj i drugoj podršci japanske ambasade, japanski umetnici posećuju Srbiju.

Srbija i Japan su međusobno udaljene zemlje i pripadaju različitim civilizacijskim i kulturnim krugovima. Da li, po vašem mišljenju, postoji nešto zajedničko kulturama naše dve zemlje?

▶ **Ako biste sve ljude na planeti podelili u tri grupe, a to su ratnici, seljaci i trgovci, mislim da bi Srbi bili napola seljaci, a napola ratnici. Stoga vi više polažete na pravdu i poštenje nego na svoj interes. Srbi vole ratničku umetnost, poput japanske Budo tradicije, a razlog tome može da bude i to što je karakter Srba sličan karakteru japanskih samuraja**

Ako biste sve ljude na planeti podelili u tri grupe, a to su ratnici, seljaci i trgovci, mislim da bi Srbi bili napola seljaci, a napola ratnici. Stoga vi više polazete na pravdu i poštenje nego na svoj interes. Srbi vole ratničku umetnost, poput japanske Budo tradicije, a razlog tome može da bude i to što je karakter Srba sličan karakteru japanskih samuraja.

Srbija, i šire Balkan, smatra se prostorom u kome se ukrštaju kulturni uticaji Istoka i Zapada. Da li vi lično primećujete nasleđe Istoka u Srbiji i njenoj kulturi, i u čemu se ono manifestuje?

Mislim da se uticaj Istoka, naročito onaj koji potiče od Turaka, vidi u mnogim segmentima kulture u Srbiji. Na primer, narodne igre u Vojvodini se razlikuju od onih u Vranju, gde je turski uticaj očigledan. Taj uticaj se vidi i u srpskoj kuhinji, gde primećujem mnoge turske nazive jela.

Koliko vi lično pratite srpsku kulturnu produkciju i kako je ocenjujete?

Imao sam prilike da posetim vajarsku radionicu u Kikindi, filmski studio u Beogradu, nekoliko slikarskih ateljea i uživao sam u brojnim koncertima, baletskim i operskim predstavama. Moj utisak je da Srbija ima brojne talente na polju umetnosti i mada oni nisu u finansijski zavidnoj poziciji, apsolutno su posvećeni svom radu.

Šta bi Srbija, po vašem mišljenju, trebalo da učini da bi svoju kulturu na valjan način predstavila svetu?

Smatram da je za Srbiju veoma važno da svoju kulturu što više predstavi svetu. Ona je nedovoljno poznata u globalnim razmerama. U svetu sporta imate Novaka, Anu, Jelenu ili Piksija, ali je isto tako važno da pomognete svoje talentovane umetnike da rade i promovišu svoj rad ne samo na lokalnoj ili regionalnoj, već i na svetskoj umetničkoj sceni. Siguran sam da je njihov talenat takav da može da bude prepoznat i konkurentan i na mnogo većoj umetničkoj pozornici. Na primer, Japanska agencija za kulturu pri našem Ministarstvu za kulturu, nauku i obrazovanje, počela je da svoje mlade talentovane umetnike koji se bave japanskom tradicionalnom kulturom šalje u različite zemlje kako bi tamo pokazali svoj talenat i predstavili svoju nacionalnu kulturu. Ovaj projekat bi mogao i Srbiji da posluži kao ideja šta bi po pitanju predstavljanja sopstvene nacionalne kulture u svetu ona mogla da uradi.

R. V.

Foto: M. Milenković

Duh Dalekog istoka

Prošlo je 130 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa između Japana i Srbije. Gotovo isto toliko važnu sponu između naše dve zemlje predstavlja književnost

KAJOKO JAMASAKI, PROFESOR japonologije na Filološkom fakultetu u Beogradu, pesnikinja i prevodilac, istražuje uticaje japanske književnosti i Japana na srpsku književnost. Gospođa Jamasaki je rođena u Japanu, studirala je i diplomirala srpski jezik na Hokaido univerzitetu u Japanu, doktorirala na Filološkom fakultetu u Beogradu, a poslednjih 30 godina živi u Beogradu. Knjige njene poezije objavljene su u Japanu i u Srbiji. Prevela je na japanski dela Danila Kiša *Rani jadi*, *Enciklopedija mrtvih*, *Bašta pepeo*, poeziju Laze Kostića, Vladislava Petkovića Disa, Desanke Maksimović, Miloša Crnjanskog, Momčila Nastasijevića i drugih, prevela je na srpski poeziju Tanikave Šuntaroa i Širacija Kazukoa, autor je nekoliko knjiga eseja i studija. Osim "Povelje Morava", nagrade za izuzetan doprinos prevodjenju srpske književnosti, dobila je nagradu za inostrane prevodioce Srpskog PEN centra.

U razgovoru za "Vreme", govoreći o prisutnosti japanskih tema u srpskoj književnosti, gospođa Jamasaki skreće pažnju da su pioniri na ovom polju bili Andrić i Crnjanski. "Ivo Andrić je u *Ex Pontu* prvi u srpskoj književnosti pomenio reč Japan, a Miloš Crnjanski je našoj sredini otkrio japansku poeziju", kaže Kajoko Jamasaki. "S novcem koji je dobio od prodaje kuće, Miloš Crnjanski je 1920. godine otputovao u Pariz. Tamo je, s namerom da istražuje slobodan stih, u jednoj maloj biblioteci prevodio japansku tradicionalnu lirsku poeziju. Tako je nastala njegova pesmarica *Pesme starog Japana*, istovremeno objavljena u Beogradu i Sarajevu, 1928. godine. Pesme je preveo sa engleskog, francuskog i nemačkog jezika. Po današnjim kriterijumima japonoloških studija, toj knjizi je moguće štošta zameriti, pre svega da nije prevedena sa japanskog jezika, ali ova zbirka je veoma važna zato

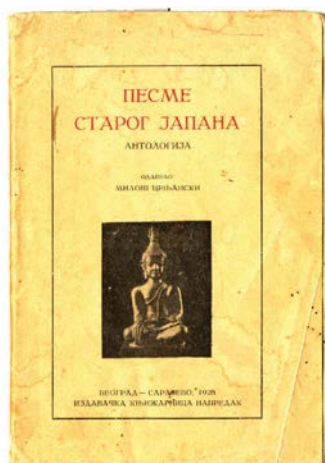
što predstavlja polaznu tačku kad razmišljamo o susretima dalekih kultura."

Pesme starog Japana Miloša Crnjanskog su se pojavile, podseća profesorka Jamasaki, u vreme prodora avangarde iz moćnih evropskih centara, pokreta koji je nastao nakon Prvog svetskog rata kao posledica zapitanosti intelektualaca kuda vodi evropska tradicija, pokreta koji ih je odveo ka istoku i budizmu. "Zahvaljujući Crnjanskom, mnogi srpski intelektualci su osetili duh japanske poezije", kaže Kajoko Jamasaki.

"Ta zbirka čak i danas ima svežinu i inspiriše na istraživanje. Njena naročita dragocenost je što govori da je Crnjanski tačno shvatio šta u japanskoj kulturi znači trešnjev cvet. Suštinsko i semantičko značenje trešnjevog cveta je prolaznost

života. Trešnjev cvet je postao deo njegove poezije. 'Lutam još, vitak, sa srebrnim lukom, / rascvetane trešnje, iz zaseda mamim' – glase prva dva stiha njegove poeme *Stražilovo*. Trešnjev cvet je do te mere postao sastavni deo njegove poezije da Stevan Raičković povezuje pojam trešnjevog cveta sa Crnjanskim."

O *Pesmama starog Japana* Miloša Crnjanskog, Isidora Sekulić je napisala nadahnut tekst u "Srpskom književnom glasniku" 1928. godine. Kajoko Jamasaki kaže da je na osnovu tog teksta jasno da je Isidora čitala tada važnu *Knjigu o čaju* koju je napisao Kakuzo Okakura o istoriji japanske ceremonije pripremanja čaja s opisima taoizma, koja je objavljena početkom prošlog veka. "Isidora citira priču objavljenu u *Knjizi o čaju*: gospodar je hteo da vidi cveće koje majstor čajne ceremonije gaji u vrtu. Pre nego što je gospodar došao, majstor je iščupao sve cveće u bašti, zadržao samo jedan cvet i stavio ga u vazu. Začuđenog gospodara je poučio: samo jedan delić je oličenje celog kosmosa. Kako je Isidora došla do

KLASICI JAPANSKE KNJIŽEVNOSTI: Macuo Bašo

Đuničiro Tanizaki

Kajoko Jamasaki

Okakure? Pretpostavljam preko Tagorea. Isidora je pisala o Tagori, Okakura je bio njegov prijatelj, i Tagora joj je otkrio svog prijatelja.” Kajoko Jamasaki ističe da osim što su pisci svojim delima prenosili kulturu Japana, srpsku i japansku književnost povezuju i neki motivi. “Među njima, najviše motiv nestalnosti, nepostojanosti. Andrićeva *Jelena žena koje nema* je, na primer, iz te poetike, inače veoma prisutne i u svakodnevnom životu Japana.”

Kakva su iskustva Kajoko Jamasaki kao prevodioca naših autora na japanski? Kajoko Jamasaki kaže da, kao i svuda u svetu, i u Japanu prevodioci zavise od izdavača, a izdavači od potražnje tržišta. “Međutim, zadatak prevodioca je da prati razvojnu liniju književnosti koju prevodi, čak i kad mu se to ne isplati. To nije lako. Ipak, treba razumeti da je to zakon okruženja i nastaviti uporno svoj put.”

Sonja Ćirić

Izdavaštvo: Prevodi japanske književnosti na srpski

IAKO MNOGE OVDAŠNJE izdavačke kuće objavljuju japanske autore (među kojima savremeni japanski pisac Haruki Murakami u Srbiji uživa kulturni status, a njegove romane redovno objavljuje “Geopoetika”), srpska izdavačka kuća “Tanesi” ipak je jedan od najvećih posrednika između japanskih pisaca i Srbije. Za tri godine koliko postoji, “Tanesi” je objavio 32 dela japanske književnosti.

Književnik Simon Simonović, koji je sa sinom Nenadom osnovao “Tanesi”, kaže da je to nastavak puta započetog u “Radu” čiji je bio dugogodišnji direktor, i podseća da je ta izdavačka kuća objavila *Kođiki*, najstariji zapis o istoriji Japana u kome su opisani događaji od vremena kada su bogovi sišli na zemlju pa do kraja sedmog veka. “Ta kapitalna knjiga je, međutim, ostala u senci zbog hrapave privatizacije ‘Rada’”, kaže Simonović i naglašava da “Tanesi” ne objavljuje aktuelne japanske tiražne pisce, “već pisce od kojih su učili oni koji sada pišu bestselere”.

U ove pisce svakako spada Ćuničiro Tanizaki, jedan od najprevođenijih japanskih pisaca posle Drugog svetskog rata, po mnogima najveći japanski pisac moderne epohe koji je još za života postao klasik – u knjizi *Sedam japanskih priča* su antologijske priče iz pola veka njegovog književnog rada. Pored Tanizakija, tu je i Nacume Soseki, jedan od najuticajnijih japanskih romanopisaca. Njegova knjiga *Deset noći, deset snova* jedno je

od najvažnijih Sosekijevih dela, u kome je spoljni svet posmatran kroz pripovedačev svet snova. *Priča o sekaču bambusa* (*Taketori monogatari*) najstarija je sačuvana fantastična priča u Japanu, nastala pre hiljadu godina. “Većina naših japanskih knjiga prevedena je sa japanskog jezika”, kaže Simonović. “*Priču o sekaču bambusa* su sa starojapanskog preveli Danijela Vasić i Hiroši Jamasaki Vukelić, koji je, takođe sa starojapanskog, preveo i *Usku stazu ka dalekom severu* Macuo Baša.” Macuo Bašo (1644–1694), majstor haiku poezije iz Edo perioda, ceo život posvetio je poeziji i smatra se najvećim japanskim pesnikom, a njegova putopisna knjiga *Uska staza ka dalekom severu* najčitanije je delo klasične japanske književnosti.

U “Tanesijevoj” biblioteci “Maboroši”, što znači “iluzija”, objavljuju se najznačajniji romani prošlog veka. Od 15 knjiga te biblioteke, šest je napisao Jukio Mišima. Jukio Mišima je izuzetno plodan pisac, napisao je četrdeset romana, osamnaest drama, dvadeset zbirki pripovedaka i više od dvadeset zbirki eseja. “Mišima je, naravno, neizbežan autor kada je reč o japanskoj književnosti, ali bih ja da istaknem i roman *Dug put kroz mračnu noć* Šiga Naoja, pisca koga u Japanu smatraju najznačajnijim romansijerom, a kod nas do skoro nepoznatog”, kaže urednik “Tanesija”.

Većina knjiga kuće “Tanesi” uvrštena je u program Katedre za japanski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Simon Simonović kaže da se “Tanesi” konsultuje sa profesorima japanologije prilikom izbora naslova koji objavljuje. “Trudimo se da pratimo tamošnji razvoj književnosti, da objavljujemo i tradicionalne vrednosti, i nove, moderne pisce, i svetski priznate. Zato smo objavili nobelovce Jasunarija Kava-batu, njegov roman *Hiljadu ždralova* i Kenzabura Oea, odnosno njegov roman *Lično iskustvo* i priče *Četiri novele*.” Simonović najavljuje da će zahvaljujući saglasnosti naslednika profesora Dejana Razića, najznačajnijeg našeg prevodioca sa japanskog jezika i osnivača Katedre, objaviti njegove prevode. “Već smo štampali knjigu za decu i odrasle *Mala Toto, devojčica na prozoru* Tecuko Kurojanagija, koja je, kad se pre tri desetak godina pojavila u Japanu, štampana u 4,5 miliona primeraka”.

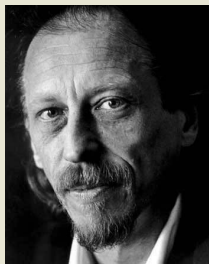
Japan ima, kaže Simonović, oko 100.000 pisaca. Prevodi objavljeni kod nas jesu mrvica tamošnje produkcije, ali dovoljan reprezent izuzetno lepih i vrednih stranica koje oni ispisuju. S. Ć.

Jukio Mišima

Haruki Murakami

Piše:
Vladislav Bajac

Procvat japanske kulture u Srbiji odnosno Jugoslaviji dogodio se sredinom sedamdesetih godina prošlog veka. O tome ne samo da sam svedočio, već sam u tome zdušno učestvovao. Nešto što je nekoliko godina među piscima bilo prisutno, izronilo je u javnost 1977. godine, kada je na inicijativu sjajnog stručnjaka za linearnu matematiku i japansku kulturu profesora iz Zagreba Vladimira Devidea osnovan časopis "Haiku". Uređivali su ga vrsni ljudi iz cele bivše Jugoslavije. Iz Beograda to smo radili Branko Aleksić i ja. Iako je časopis "štampan" na šapirografu, njegov sadržaj je bio svetski. Za to smo dobijali pohvale iz svih zemalja. I zaista, u njemu su se mogli naći originalni radovi domaćih autora (od haiku pesama, haiga crteža, prozno-poetskih tekstova tj. haibuna; sve to takođe prevedeno sa stranih jezika i kultura, do teoretskih tekstova, rasprava, polemika, eksperimenata). Bio je to časopis ozbiljan u svojoj oblasti i neozbiljan i nepretenciozan, kako i treba, u svojoj zen nameri.

Njegov prirodni uticaj produžio se i na Japan. Tamo su haiku pesnici ondašnjeg JU prostora počeli da dobijaju najvažnije japanske i međunarodne nagrade. S vremenom, poredeći nas sa najvećim zemljama sveta, nazvali su nas haiku silom! Tako se i meni dogodilo da među prvima dobijem 1991. i opet 1993. godine neke od tih nagrada: da podsetim, Itoen haiku konkurs bio je najveći na svetu. Na jednom od ova dva učestvovalo je 12 hiljada autora sa preko 48 hiljada pesama (!) iz celog sveta. Nagrada su bile konzerve zelenog čaja (sponzora, najveće fabrike čaja u Japanu) sa odštampanim nagrađenim pesmama na njima, i to japanskom kaligrafijom. Najveći tiraž koji je pesnik mogao da zamisli, a da se čak zenovski i ponasa prema stihovima: mogao je da čaj popije, pročita pesmu, zgužva konzervu i baci je. Jednokratna upotreba poezije!

Časopis je izdržao dosta godina, uticao na stvaranje jugoslovenskog konkursa za haiku poeziju (čiji sam prvi selektor i bio), na pojavu pojedinačnih autorskih knjiga, na razvoj sveopštih misaonih i umetničkih oblasti – od meditacije, gađanja iz luka, mačevanja, uređivanja bašti, no drama, ikebane, borilačkih veština, do zen slikarstva i čajne ceremonije. I čitave armije ljudi koji razumeju Druge.

Stigle su nam i japanske haiku antologije, potom razne iz drugih zemalja – i nas je svuda bilo.

Ja sam 1980. napravio zbornik mudrosti pod naslovom *Zen priče* i decenijama nadalje njima širio dobri duh razumevanja. Iza njih su sledile *Čan priče* (zen priče Kine). Bio sam dopisnik glavnog japanskog muzičkog časopisa, objavio svoju knjigu haiku pesama *Zov haiku* 1988. godine. Potom sam sastavio knjigu pesama jednog od najvećih zen majstora i utemeljivača zen vrtlarstva iz 13. veka Muso Kokušija, čiji je "dizajn" pojedinih vrtova u Kjotu, Nari, Tokiju itd. sačuvan do današnjih dana, svih sedam vekova (objavljena je na srpskom jeziku u Skoplju 1992!).

David Albahari i ja smo imali dve zajedničke ljubavi iz tog doba: japanski zen i američki bit. Bili smo pravi takmaci u količini i kvalitetu knjiga koje smo iz ovih oblasti tada posedovali. I sve to delili. Otud smo 1979. (sa nekoliko prijatelja) osnovali ediciju *Sveske* i počeli sa objavljivanjem knjiga-svezaka kojima su defilovali pisci bit generacije i istočnjačkih filozofija.

Kada sam posle prevođenja zenovskih radova Alena Ginzberga i Leonarda Koena, velikih znalaca i praktičara pomenutih oblasti i posle ličnih iskustava sa njima u meditaciji, razgovorima... pomislio da i ja lično imam nešto da dodam na iskustvo zen budizma, napisao sam roman *Knjiga o bambusu*. Šta reći nego da sam sa njim doživeo spisateljski san, a to je da vam neka knjiga traje. A ona se i dan danas, skoro četvrt veka od prvog objavljivanja 1989. objavljuje i dalje, i na srpskom i na drugim jezicima. (Samo u 2013. godini biće objavljena u Nemačkoj, Italiji i Turskoj.) I biću zenovski iskren u odgovoru na sledeće, samom sebi, postavljeno pitanje: šta je najveća zen istina i sreća ove knjige? To što nije dobila nijednu nagradu.

To govori o uticaju Japana na Srbiju. Bolje nije moglo biti, jer me taj uticaj sa svojim najuzvišenijim i najjednostavnijim posledicama više nikada nije napustio.

Japansko-sr

U Narodnom muzeju u Beogradu čuva se dragocena Zbirka japanske grafike

UNARODNI MUZEJ u Beogradu čuva Zbirku japanske grafike. Pre skoro pet godina, 36 reprezentativnih grafika iz ove zbirke pokazano je na izložbi "Novo lepo mesto Edo" u beogradskoj galeriji "Progres", što je bila prilika da ovdašnja javnost nasluti veličinu i lepotu japanske grafike. Radovi iz Zbirke japanske grafike otkupljeni su od privatnih kolekcionara, i dobijeni su kao poklon-zbirka Arse i Vojke Milatović.

Radovi izložbe "Novo lepo mesto Edo", kako je objasnila autorka izložbe i kataloga mr Dragana Kovačić, muzejski savetnik, potiču iz Edo perioda koji je trajao od 1600. do 1868. godine. Bilo je to vreme vladavine šogunske dinastije Tokugava, čije je središte bilo grad Edo, današnji Tokio. Privučeni njegovim razvojem, u ovaj grad počeli su da dolaze razni pučki umetnici, glumci i zabavljači, plesači i skitnice-pripovedači, a građanstvo (đonin) postepeno je zauzimalo sve značajnije mesto, unoseći u japansko društvo snažni dinamizam. "Građanstvo se nije prepoznalo u njemu nedostupnoj aristokratskoj kulturi. Zbog toga je stvaralo sopstvenu", kaže Dragana Kovačić, i navodi da je upravo u to vreme *ukijo-e* grafika postala prototip savremenog sredstva masovne komunikacije. "Ove grafike su bile relativno jeftine i praktične za rukovanje, dostupne bezmalo svima. Čitav šareni svet Eda, od slavnihi glumaca i likova koje su tumačili, čuvenih lepota koje su često bile skrivane od očiju javnosti, do običnih ljudi koji su radili u ribarnicama ili na poljima, festivala i svetkovina koji su se odigravali na ulicama, našao je u *ukijo* grafikama svoje veliko ogledalo."

Pomenuta izložba je hronološki predstavila *ukijo-e* grafiku od umetnika Kitagave Utamaro koji se smatra vrhuncem 18. veka, pa preko prikaza iz kvartova zabave i kabuki pozorišta umetnika kao što su Tojokuni, Kunisada, Eisen Kensei, a njen najveći deo činili su pejzaži iz serije "Stotinu čuvenih pogleda na Edo", Utagave Hirošigea iz 1858. godine, koja je neposredno

pski susreti

Nihon most i Edo most, Hirošige Utagava, 1857.

po izdavanju postigla slavu i izvan Japana.

Novo vreme, era Meiđi, u kojoj je došlo do prelaska iz feudalnog u moderno društvo, dalo je ukijo-e grafici novu ulogu. "Ispostavilo se, naime, da je grafika bila idealno sredstvo za promociju nove političke koncepcije, pa i ličnosti samog cara", kaže Dragana Kovačić. "Na štampanim listovima prikazivani su značajni događaji, kao što je bilo proglašenje Skupštine i vojne parade. Njima je oglašavano kada i gde će se car pojaviti u javnosti; rađeni su portreti carske porodice i visokih činovnika. Potražnja za grafikama bila je velika, a zahvaljujući visokim tiražima ovaj vid vizuelnih informacija dopirao je do svih krajeva zemlje." Kad je 1912. godine umro car Meiđi, doba grafičke umetnosti bližilo se kraju.

Međutim, ukijo-e grafika je već krajem devetnaestog veka započela svoj novi životni ciklus. Ovog puta razvijala se na Zapadu. Prepoznajući u njima suštinske i opšte ljudske vrednosti, one grafike koje se nalaze izvan granica nacionalnog određenja, umetnici u Evropi prihvatili su shvatanja drugog dela sveta.

S. Ć.

Dama sa svojom pratiljom, Tojokuni Utagava, oko 1800.

Lepe žene koje žele da nauče pisanje, Ginko Adaci, oko 1885.

Gostovanja: Narodni muzej u Japanu

Narodni muzej iz Beograda gostovao je od septembra 2005. do avgusta naredne godine u Hirošimi, Kjotu, Mijazakiju, Tokiju, Kociju, Nigati i u Kanazavi sa izložbom "Nepoznata priča o modernoj umetnosti, remek-dela iz Narodnog muzeja u Beogradu", čiji su pokrovitelji bili Ministarstvo spoljnih poslova Japana i gradonačelnik Hirošime. Smatra se da je to najveće gostovanje u Japanu neke naše kulturne institucije. Pre ove izložbe, zbirke Narodnog muzeja delimično su bile poznate japanskoj javnosti preko izložbe "Remek-dela Narodnog muzeja u Beogradu" održane 1991. godine i upravo zahvaljujući njenom uspehu, japanska medijska kuća RCC i agencija za organizaciju gostujućih izložbi iz Evrope "Hajaši kompani" predložile su novo gostovanje u Japanu.

Na ovoj izložbi su prikazana 123 rada iz druge polovine 19. veka i s početka prošlog veka, među kojima su i dela Renoara, Dega, Van Goga, Sezana, Matisa, Pikasa i Šagala. Kako su obilato javljali tamošnji mediji, ova izložba je stvorila novu, do sada nepoznatu sliku o evropskoj modernoj iz vizure kulturne klime Srbije.

S. Ć.

Hikari u Srbiji

I ZLOŽBA “HIKARI – iz Japana Srbiji” održana ovog septembra u Muzeju primenjene umetnosti u Beogradu, bila je jedna od najnovijih spona kulture Japana i Srbije. Njениh više od 200 eksponata bili su primer različitih medija, tehničkih i umetničkih pristupa koji podržavaju i izražavaju mnoštvo osobenih i pojedinačnih poetika, sumirajući i otkrivajući osnovne tokove današnje japanske umetnosti. Izložbu je priredila privatna organizacija Yubido Inc. Tokio, koja po svetu promovise japanske umetnike i japansku umetnost.

Šunsei Takeda, *Iskreno se zabavljati*

Hikari na japanskom znači svetlost, prijateljstvo, obnovu, budućnost, pa je naslov izložbe bio nedvosmislena poruka japanskom i srpskom narodu koji žive na tragu tragičnih događaja – cunamija i građanskog rata.

“Kad je izložba stigla u Muzej, začudili smo se: to nije bilo ono što smo očekivali”, kaže Dejan Sandić, kustos za međunarodnu saradnju Muzeja primenjene umetnosti. “Očekivali smo tradicionalnu japansku umetnost, a dobili smo eksponate koji nisu odgovarali našem poimanju japanske umetnosti. Mi, ljudi ovog dela sveta, japansku umetnost prvenstveno poistovećujemo sa njihovim tradicionalnim tehnikama, a ova izložba nam je, osim kaligrafije, crteža tušem, i ostalih nama poznatih tehnika tradicionalne japanske umetnosti, pokazala uglavnom nepoznat stil koji oni nazivaju – slikarstvo zapadnog stila.” Najjednostavnije, slikarstvo zapadnog stila bi se moglo objasniti kao prihvatanje zapadnih stilova i tehnika na tradicionalno-japanski način. Dejan Sandić napominje da je naklonjenost

japanske kulture zapadnoj počela u drugoj polovini 19. veka, u periodu Meidi, zbog potrebe države da prevaziđe zatvorenost i hermetičnost. “Današnjim mladim autorima tradicionalna umetnost, ma koliko ona bila vredna i poštovana, predstavlja teret pa se zato ugledaju na zapadnu kulturu, oslobođenu krutih pravila. Međutim, čim pobegne od reda i discipline, japanski umetnik mu se brzo vrati tako što u tom prihvatanju Zapada uspostavi neki svoj red”, objašnjava Sandić i navodi primer mangi, japanskih stripova, i anima, japanskih animiranih filmova, koji su pojavno slični zapadnim, ali su rađeni po preciznim pravilima. “I, desilo se, da japanska umetnost danas ima velikog uticaja na umetnost ostalog sveta, ali ne svojim tradicionalnim formama, već novim – najviše stripom i animiranim filmom.”

Izložba “Hikari” je prezentovala i japanski način postavke eksponata. Na primer: radovi različitih umetnika moraju da budu u istoj ravni, samo radovi istog autora mogu da budu izloženi jedan iznad drugog; eksponati se ne postavljaju u čoškove prostorije, zato što tako nalaže feng-šui; paravan za čaj mora da bude na podu a ne na zidu, isto onako kako se koristi u čajnoj ceremoniji. “U legendama eksponata je osim imena umetnika i naziva njegovog rada pisalo i njegovo umetničko ime, na primer ‘Cvet Mlade Trešnje’, i nazivi nagrada koje je dobio na konkursima. Često su to nagrade ministarstva koja nikakve veze nemaju s kulturom. Ispostavilo se da su umetnicima te nagrade veoma važne, kao što su i državi važni konkursi zato što njima popularizuju i čuvaju umetnost – što je izuzetno bitno za očuvanje tradicionalne umetnosti. Mislim da bi se trebalo ugledati na taj njihov model: ugledanja na Zapad i širenja tradicije.”

Uz izložbu, objavljena je i monografija, promovisana na poslednjem Sajmu knjiga u Beogradu. I izložba i knjiga “Hikari” izmenile su ustaljeno poimanje o aktuelnoj japanskoj umetnosti, i pokazale da je kultura moćan put ka upoznavanju i zbližavanju ljudi.

S. Č.

Japanski film

ZLATNO DOBA JAPANSKOG filma su 50-e i 60-e godine prošlog veka, kada su japanski reditelji načinili prvi veliki proboj na svetsko kinematografsko tržište. Tada je svet video Kurosavinog *Rašomona* i *Sedam samuraja*, zatim *Tokijsku priču* Jasuđira Ozua, *Bumansku harfu* i *Vatre ravnice* Kona Ičikave, *Legendu o Ugetsu* Kendija Mizogučija, *Godzilu* Išira Honde...

Nakon toga, japanski autori počinju sve više da se bave horor žanrom, a Masaki Kobajasi 1965. u Kanu dobija nagradu žirija za *Duhove*. U sledećoj dekadi, iz revolta prema preteranoj strogosti gigantskih filmskih studija, sve više se snimaju niskobudžetni filmovi sa scenama ekstremnog seksa i nasilja – tzv. eksploatacioni film. Previranja u japanskoj kinematografiji kao da su načela neprikosnovenost dotadašnje industrije koja je tokom osamdesetih doživela potpuni krah – šest najvećih studija je bankrotiralo. Tokom te krize svetsku pažnju uspevaju da drže samo Nagisa Ošima, Šohej Imamura i Akira Kurosava.

Devedesetih godina se pojavljuje nova generacija reditelja koji eksperimentima i sa vrlo malo finansijskih sredstava stvaraju lepezu novih žanrova u japanskom filmu. Među njima su najbitniji Hideo Nakata – tvorac kultnog horora *Prsten*. Pažnju na ono što je Nakata započeo, a što će se kasnije nazvati J-hororom (žanr azijskog, pre sve japanskog, ali i hongkonškog, tajlandskog i korejskog filma strave i užasa; njime se nazivaju i ostvarenja sa Zapada nastala po uzoru na azijska) skreću i reditelji poput Kanetoa Šinda, Masakija Kobajašija, Nobua Nakagve i nešto mladi Kijoši Kurosava, Atarua Oikava, Takeši Mike... Ovaj filmski žanr uticao je i na novu generaciju srpskih reditelja, među kojima je i autor nagrađivanog filma *Život i smrt porno bande* Mladen Đorđević. “Jedan od prvih japanskih savremenih filmova koje sam gledao

Sedam samuraja Akira Kurosava

Prsten Hideoa Nakate

je *Betl Rojal* od Kinjija Fukasakija”, kaže Mladen Đorđević. “Skoro sam video da je Kventin Tarantino, kada je pravio listu najboljih filmova koji su nastali od vremena kada je on počeo da se bavi filmom, stavio na prvo mesto upravo taj film. Značaj i uticaj japanskog savremenog

filma nemerljiv je za svetsku kinematografiju. Prvo, oni su na jedan vešt način spojili eksplicitnost i eksploataciju nasilja i seksa sa artistskim pristupom. To je nama otvorilo neke horizonte i pokazalo kako sve to može da se uradi na inteligentan način. Drugo, Japanci su

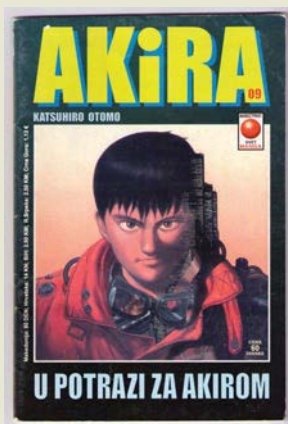
veliki majstori pravljenja atmosfere napetosti. Oni tačno znaju šta da prikažu, a šta da ne prikažu, a ono što je ključno drže u *off* prostoru – što stvara filmove sa jakom atmosferom. Japancima je osećaj za pokretnu sliku izuzetno razvijen. Oni mnoge stvari ne rešavaju verbalno i narativno, već preko slike. To je ključna razlika u odnosu na Zapad. To se vidi i u filmovima pre 40 godina i u savremenom japanskom filmu. Generalno, glavna stvar u japanskim filmovima je odnos prema tradicionalizmu i to bez obzira da li je to eksplicitno rečeno kao tema. U dubini tih filmova je uvek ili sukob sa tradicionalizmom ili njegovo prihvatanje. Uglavnom, postoji taj *clash* iz koga se javlja stil japanske kinematografije.”

Mirko Rudić

Mange i anime

Japanski stripovi pod nazivom “mange” i animirani filmovi “anime” jedan su od najzanimljivijih fenomena japanske popularne kulture, koji je veoma popularan i u Srbiji. Od 2006. godine u Srbiji se organizuje festival japanske animacije i stripa “Mangadrom”. Organizuju ga ljubitelji japanske pop kulture okupljeni oko kluba “Sakurabana”, koji od 2007. jednom godišnje organizuje i festival “Japanizam”.

Mange su nastale u vreme posleratnog srušenog, poniženog i okupiranog Japana, a za nultu godinu uzima se 1947, kada izlazi kulturno ostvarenje *Novo ostrvo sa blagom* crtača Osame

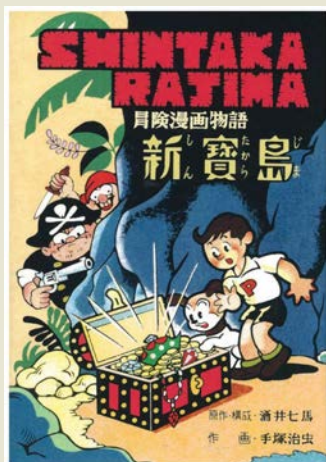
Tezuke. U Japanu ova vrsta stripa danas predstavlja ogromnu većinu celokupne objavljene pisane reči. “Zbog principa filmskog kadriranja crteža, koji je uveo Tezuka, manga se mnogo brže čita od klasičnog Zapadnog stripa. Razlog za njenu popularnost jeste i to što je jeftina, ali i to što je to jedini strip medij koji je odrastao sa svojom publikom”, objašnjava Isidora Vlasak iz kluba “Saku-

rabana”. “Na Zapadu je običaj da kad napuniš određeni broj godina, prestaješ da čitaš stripove zato što je to nezrelo i detinjasto, pa prelaziš na književnost ili na nešto drugo. Na Istoku je stvar takva da Tezuka, nakon neverovatnog uspeha *Novog ostrva sa blagom*, nije pustio svoju publiku da preraste njegovu mangu, već je počeo da radi ozbiljnije priče. Sada je sasvim normalno da odrasla osoba čita mange zbog toga

što su teme postale ozbiljnije, složenije, odraslije, a manga jezik je ostao isti.”

Interesantno je da je Dragan Stojković Piksi, srpski fudbaler, na završetku uspešne fudbalske karijere u Japanu, 2001. godine, na poklon dobio mangu posvećenu njegovoj sportskoj karijeri. Svoju mangu ima i Nikola Tesla čiji je autor Hirohiko Jojo Araki, koji je krajem osamdesetih godina prošlog veka započeo serijal biografskih mangi pod nazivom “Hronike bizarnog i ekscentričnog”. Prva epizoda tog popularnog serijala bila je posvećena upravo ovom naučniku.

Za nastanak japanskih animiranih filmova, anima, odgovoran je pomenuti “otac mange” Osamu Tezuka, za njihov proboj izvan Japana Kacuhira Otoma, autor kultnog naučno fantastičnog animiranog filma *Akira* iz 1988, a za njihovo etabliranje Hajao Mijazaki, “japanski Volt Dizni”, koji je za ostvarenje *Na krilima duhova* (*Spirited Away*) 2002. godine dobio Oskara za najbolji dugometražni animirani film. M. R.

Novo ostrvo sa blagom Osame Tezuke

Dragan Stojković Piksi u japanskoj mangi

Na krilima duhova Hajaoa Mijazakija

Japan u Srbiji

“Kao kompanija koja ima japanske korene, Japan Tobacco International se trudi da bude jedan od glavnih promotera japanske kulture i tradicije u Srbiji. Podržavamo umetnike koji svojim umećem i kreativnošću približavaju deo japanske tradicije i kulture domaćoj publici brišući tako granice između država i povezivajući različite kulture”, ističe Kristijan Kring, potpredsednik JTI za Zapadni Balkan

Sakura

U vreme cvetanja trešanja, Japanci svoje obaveze ostavljaju postrani, odlaze u parkove u potrazi za mirom i odmorom i jednostavno uživaju u posmatranju otvaranja latica *Sakura* trešanja, verujući da im to donosi sreću i prosperitet. U želji da ovaj običaj zaživi kod nas, Japan Tobacco International poklonio je Srbiji vrtove japanskih trešanja.

Sakura je i naziv stipendije koju kompanija JTI u saradnji sa Ambasadom Japana dodeljuje svake godine studentima, postdiplomcima i istraživačima za najbolji istraživački rad na temu u vezi sa Japanom, i to iz oblasti ekonomije, prava, političkih nauka, filozofije, japanskog jezika i književnosti, kulture i umetnosti i Kaizen menadžmenta.

Šišimai

Ali, *Sakura* nije jedina japanska reč koju smo “prisvojili”. Tu su još *taiko*, *šamisen*, *jokobue* i *koto*, kao i *šišimai*.

Zahvaljujući kompaniji JTI i Ambasadi Japana, japanska muzičko-scenska grupa *Variki* nastupila je u Srbiji. Posetioци koncerta imali su priliku da uživaju u drevnom zvuku *taiko bubnjeva*, *šamisen gitare*, *jokobue flaute* i *koto japanske harfe*, a posebno oduševljenje publike izazvala je numera *Šišimai* koja u prevodu znači “ples lavova”. U Japanu se kaže “ako te ugrize plesač lavova nećeš se prehladiti, a ako si bolestan ozdravićeš”. Posle uspešnog koncerta u Beogradu, *Variki* je nastupio i u Senti, gde se nalazi JTI fabrika, i to u pozorištu čiju je rekonstrukciju pomogla kompanija.

Katogi

Mineo Hajaši

Kazuhiro Jamašita

Vrtovi japanskih trešanja, stipendije i koncert grupe *Variki* su samo deo niza aktivnosti koje JTI realizuje u cilju promocije japanske kulture. Čuveni japanski violončelista Mineo Hajaši, čija je višedecenijska karijera započela baš u Beogradu, uz podršku kompanije JTI održao je koncerte u Beogradu i Senti, kao i poznati japanski gitarista Kazuhiro Jamašita.

Prilikom posete Srbiji, maestro Hajaši je rekao: “Uvek se sa posebnim emocijama vraćam u Beograd, jer ovo je grad koji je potpuno promenio moj život. Pobjeda na beogradskom Međunarodnom festivalu violončela davne 1975. godine ohrabrila me je da postanem solista i od tada je moja karijera krenula uzbudljivijim tokom.”

lje upozna sa savremenom japanskom književnošću i izdavaštvom.

“Jedan od motiva zbog kojih JTI predano radi na promociji japanske kulture i umetnosti jeste produbljivanje odnosa između Srbije i tradicionalno prijateljskog Japana, a najbolji način da se to postigne je kroz saradnju na polju kulture i umetnosti. Iz tog razloga smo sa velikim zadovoljstvom podržali, između ostalog, i koncert “Muzičko veče srpsko-japanskog prijateljstva”. JTI će i ubuduće nastaviti da pruža podršku ovakvim i sličnim projektima”, reči su Kristijana Kringa, potpredsednika kompanije Japan Tobacco International za Zapadni Balkan.

Kaizen

Kaizen je poslovna i životna filozofija koja dolazi iz Japana i koju kompanija JTI primenjuje od samog dolaska u Srbiju. Osnovno načelo Kaizena je stalni napredak. Masaki Imai, tvorca Kaizena, rekao je: “Kaizen znači da nijedan dan ne sme proći bez nekog poboljšanja, makar i najmanjeg.”

Kako bi raširila ideju Kaizena u Srbiji, kompanija JTI je na 53. Međunarodnom sajmu knjiga pružila priliku posetioциma da se prvi put upoznaju sa knjigom Masakija Imaija “Kaizen – ključ japanskog poslovnog uspeha” na srpskom jeziku. Tokom ove prestižne manifestacije, Japan je bio počasni gost, te je JTI tim povodom pomogao predstavljanje ove zemlje, a preko 150.000 posetilaca 53. Međunarodnog sajma knjiga imalo je priliku da se bo-

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec